

Kim Ebeveyn? 12-Yaş Çocuklarının Ebeveynleşme Davranışlarını Yordayan Etkenler

Ayşe Büşra İplikçi

Başak Şahin-Acar

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Akdeniz Üniversitesi

Özet

Bu araştırmanın amacı, çocukların benlik kurguları ve açıkladıkları ebeveynleşme davranışları arasındaki ilişkide toplumsal cinsiyetin aracı rolünü incelemektir. İlişkisel benlik kurgusunun ağırlıkla duygusal ebeveynleşme boyutunu, bağımsız benlik kurgusunun ise fiziksel ebeveynleşmeyi yordaması beklenmiştir. Bununla beraber, bu ilişkilerin kız çocuklarında anlamlı farklılık yaratırken, oğlan çocukları için anlamlı bir fark yaratmayacağı öngörülmüştür. Araştırmaya 156 katılımcı (78 anne-çocuk çifti) katılmıştır. Bulgulara göre, annenin bağlanma kaygısı ve kaçınması kontrol edildiğinde, kendini daha bağımsız olarak tanımlayan kız çocukları, daha az fiziksel ebeveynleşme davranışı gösterdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca kendini daha ilişkisel olarak tanımlayan kız çocukları daha fazla duygusal ebeveynleşme davranışı sergilediklerini belirtmişlerdir. Oğlan çocukları içinse anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bulgular, benlik kurguları ve toplumsal cinsiyetin ebeveynleşme davranışları üzerindeki ortak etkisini işaret etmektedir. Çalışmanın bulguları ilgili alanyazın temelinde tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Fiziksel ve duygusal ebeveynleşme, toplumsal cinsiyet, benlik kurgusu

Abstract

The aim of this study was to examine the moderator role of gender on predicting the relationship between children's self-construal and parentification. We hypothesized that children's relational self-construal would predict their emotional parentification and independent self-construal would predict their instrumental parentification behaviors. We also hypothesized that this relationship would be significant for girls, but not for boys. 156 participants (78 mother-child pairs) were recruited for this study. Results showed that, when maternal attachment anxiety and avoidance were controlled, girls who described themselves as more independent, emphasized less instrumental parentification behaviors. Moreover, relational self-construal significantly predicted their emotional parentification, but only for girls. No significant difference was found for boys. These findings showed that there is a significant interaction of child's gender and self-construal on their parentification behaviors. The findings were discussed in light of literature.

Keywords: Instrumental and emotional parentification, gender, self-construal

Yazışma Adresi: ODTÜ Doktora Öğrencisi, Arş. Gör. Ayşe Büşra İplikçi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Dumlupınar Bulvarı 07058 Antalya/Türkiye

E-posta: busraiplikci@akdeniz.edu.tr

Gönderim Tarihi: 18.06.2017

Kabul Tarihi: 04.07.2018

Çocuk gelişiminin her aşamasında ebeveynler önemli bir rol oynamaktadır. Günümüzde kabul edilen görüş, çocuk ve ebeveyn arasında karşılıklı olan hem ebeveynin hem de çocuğun gelişimsel süreçler içinde birbirlerini etkiledikleri ve birbirlerinden bir şeyler öğrendikleri, diyalektik bir ilişki modelini temel almaktadır (Kağıtçıbaşı, 2007). Aile içi rol dağılımında evrensel olarak kabul edilen ebeveynlik kurallarından biri, ebeveynlerin çocuklarının fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamakla yükümlü olmasıdır. Ebeveynlerin yükümlülüklerini yerine getiremedikleri durumlarda ise aile içi rol ve sorumluluklar aile üyeleri tarafından yeniden düzenlenerek aile içindeki denge devam ettirmeye çalışılır (Minuchin, 1988). Örneğin, daha seyrek olarak görülse de çocuklar, ebeveynlerin sorumluluğu olan aile içinde yapılması gereken fiziksel işleri ya da diğer aile bireylerinin duygusal ihtiyaçlarını karşılama görevlerini üstlenebilirler. Psikoloji alanyazınında aile içi rol değişimi olarak kabul edilen ve kimi zaman ters ebeveynlik olarak da bahsedilen bu durum, ebeveynleşme (parentification) olarak adlandırılmıştır (Boszormenyi-Nagy ve Spark, 1973). Bu tip ilişkilerde ebeveynin sorumluluğu olan davranışlar çocuğa yansıtılır. Ebeveynler, bilerek ya da bilmeyerek, çocuklarının ebeveynmiş gibi sorumluluk almasına ve ebeveynlik davranışları sergilemesine ortam sağlar (Hooper, 2008).

Mevcut çalışma, aile içinde çocukların sergilediği ebeveynleşme davranışlarındaki farklılıklara odaklanmaktadır. Özellikle bu farklılıkların bireysel etkenlerle olan bağlantısı ele alınmaktadır.

Ebeveynleşme Nedir?

Aile içindeki rollerin dengesini sağlamak adına yeniden düzenlenmesi ve gerektiğinde çocuğun da ebeveyn gibi sorumluluk alması kavramı ilk olarak Minuchin ve arkadaşları (1967) tarafından öne sürülmüştür. Daha sonra, Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973) ebeveyn ve çocuk arasındaki rol değişimi olarak belirtilen bu kavramı ebeveynleşme olarak adlandırmıştır. Minuchin ve arkadaşlarına (1967) göre aile içinde ebeveynleşme gibi bir rol değişimi olmasının sebebi, ebeveynlerin kendi rol ve sorumluluklarını yerine tam olarak getirmemesi ve çocuğun bu açığı kapatmak için ebeveynin sorumluluklarını üstlenmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu ailelerde yetişkinler aile içi otorite konusunda yetersiz kalmakta ve ebeveynin yetersizliğinden doğan bu boşluk ebeveynleşmiş çocuk tarafından doldurulmaktadır. Ebeveynleşmenin çocuğa olumlu ya da olumsuz getirileri olabilmektedir (Minuchin ve ark., 1967). Bu durumun getirilerinin belirlenmesinde çocuğa yüklenen görevlerin çocuğun kapasitesi ve becerilerini aşmaması, çocuğun çabalarının ailede fark edilip desteklenmesi, sorumlulukların diğer kardeşlerle paylaşılması gibi etkenler rol oynamaktadır.

Buna göre, ebeveynleşme davranışlarını destekleyen aile ve sosyal çevre, çocuğu ebeveynleşmenin olumsuz etkilerinden koruyabilmektedir (Chase, 1999).

Ebeveynleşmeyi ele alırken, aile içi ilişkilerin dengesi en önemli konulardan biridir. Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973) ebeveynleşme kavramını ilişkisel çerçevede içerisinde ele almıştır. Buna göre, kişilerin eşlerinden veya çocuklarından ebeveyn rolü almasını beklemele-ri aile içi dengeyi bozarak, bozulmuş bir ilişki örüntüsü ortaya çıkarır. Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973) karşılıklı ilkesine dayanan kişiler arası ilişkilerin bir dengede tutulduğu zaman ebeveynleşmenin zararlı olmayacağını ifade etmektedir. Diğer bir deyişle, çocuğu ebeveyni için belli bir düzeye kadar üstlendiği görevler, ebeveynin de ona karşı üstlendiği sorumluluklarla karşılıklı bir denge içerisinde olduğunda, ebeveynleşme bir sorun olmaktan çıkabilmektedir (Chase, 1999).

Ebeveynleşmeyi açıklayan bir başka yaklaşım ise, bu sürecin aile ilişkileri açısından uyumsal mı yoksa yıkıcı bir süreç mi olduğuna odaklanır. Jurkovic (1997) ebeveynleşme kavramını genişleterek yıkıcı (destructive) veya uyumsal (adaptive) ebeveynleşme kavramlarını alanyazına kazandırmıştır. Yıkıcı ebeveynleşmede, bir yetişkin gibi davranan ebeveynleşmiş çocuklar, ailenin diğer üyelerinin sorumluluğunu alır, ebeveynlerinin ve diğer aile üyelerinin de ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Bu ihtiyaçları karşılamak adına çocuk kendi ihtiyaçlarının görmezden gelinmesine razı olmaktadır (Hooper, 2007; Jurkovic, 1997). Bu sorumluluk alma davranışının sürekli olarak devam ettiği durumlar, çocuğun -yaşı gereği- altından kalkabileceği yükü aşar. Kendini aşan rol ve sorumlulukları sebebiyle çocuklar hem çocukluk döneminde hem de yetişkinlikte fiziksel ve psikolojik olumsuzluklar yaşayabilmektedirler (Earley ve Cushway, 2002; Hooper, 2008). Uyumsal ebeveynleşmede ise, çocuğun ailesi için yapmış olduğu fedakârlıklar fark edilmekte ve çocuk takdir görmektedir. Ayrıca, ailenin içinde bulunduğu kültürün normları çerçevesinde çocuktan yaşı ve gelişimsel dönemi ile uyumlu görev ve sorumluluklar beklenirse ebeveynleşme, çocuğun sağlıklı gelişmesine katkı sağlayan bir etken bile olabilmektedir (Hooper, 2007; Jurkovic, 1997). Eğer ebeveynleşen çocuk süreci haklı bir gereklilik ve karşılıklı bir durum olarak görüyorsa, bu süreci haksızlık olarak algılayanlara göre olumsuz etkilerini daha az yaşayacaktır. Diğer bir deyişle, çocuğun aileden aldığı destek ile ailesine verdiği destek dengedeysse, bu sorumluluklar çoğunlukla çocuk için zararlı olmamaktadır (Jurkovic, Thirkield ve Morrell, 2001). Ebeveynleşme davranışı ile ilgili alanyazında olan bütün bu yaklaşımlar arasından, mevcut çalışmada ele alınan ebeveynleşme davranışları aile içindeki uyumsal ebeveynleşmeye odaklanmıştır.

Ebeveynleşme Tipleri

Ebeveynleşme davranışları genellikle aile üyelerinin fiziksel, duygusal ve maddi ihtiyaçlarını karşılamak olarak tanımlanmıştır. Ebeveynleşmenin alt boyutlarını daha ayrıntılı bir şekilde açıklamak için, Minuchin (1974) ebeveynleşme davranışlarını duygusal ve fiziksel ebeveynleşme davranışları olarak iki ana alt boyuta ayırmıştır. Fiziksel ebeveynleşme davranışı, aile içindeki günlük işlerin devamlılığına ve özellikle fiziksel ihtiyaçların karşılanmasına çocukların etkin olarak katılması olarak tanımlanmıştır. Fiziksel ebeveynleşme davranışlarını gösteren çocuklar ev işlerine yardım etme, yemek yapma, bulaşık yıkama veya faturaları yatırma gibi genellikle fiziksel görev ve işlerden sorumlu olurlar (Champion ve ark., 2009; Hooper, 2008; Jurkovic, Morrell ve Thirkield, 1999). Örneğin, fiziksel ebeveynleşme davranışlarından çocukların kardeşlerine bakması, genellikle toplumda, özellikle geniş ailelerde, görülmesi daha beklenir bir ebeveynleşme türüne işaret eder (Minuchin, 1974). Yukarıda örnekleri verilen aile içinde sorumluluk alma davranışı, uzun vadede çocukların yeterlik ve başa çıkma becerileri için olumlu sonuçlar doğurabilmektedir (Thirkield, 2002).

Duygusal ebeveynleşme ise çocukların diğer aile üyelerine duygusal destek sağlaması olarak tanımlanmıştır (Minuchin, 1974). Duygusal ebeveynleşme davranışlarına örnek olarak aile bireylerine duygusal olarak destek verme, onların dertlerini dinleme ve çözüm bulmalarına yardımcı olma verilebilir (Minuchin, 1974). Aile içi çatışmaların olduğu, problemlili ailelerde duygusal ebeveynleşme davranışları sıklıkla görülmektedir. Bu ailelerde çocuk, ebeveynler için sırdaş, dert dinleyen kişi veya arabulucu olarak rol almaktadır. Bu alanda yapılan çalışmalar, duygusal ebeveynleşmenin fiziksel ebeveynleşmeye göre daha olumsuz sonuçlar doğurduğunu bulmuştur (Earley ve Cushway, 2002; Hooper, 2007; Hooper, 2012; Tompkins, 2007). Fakat bulguların çoğu yüksek risk taşıyan ailelerde, yani bir takım patolojik sorunlar yaşayan ebeveynler veya problemlili ailelerden gelen çocuklarla yapılan verilere dayanmaktadır (Chase, 1999). Bu çalışmalarda ortaya çıkan en önemli eksikliklerden biri çocukların kendi benliklerinin veya kişiliklerinin duygusal ebeveynleşme davranışlarını nasıl etkilediğinin ölçülmemiş olmasıdır.

Ebeveynleşmenin Kuramsal Temeli

Ebeveynleşme kavramı alanyazında bağlanma, aile sistemleri kuramı gibi farklı kuramsal açılarından açıklanmıştır. Aile sistemleri kuramına göre, aile içi ikili ilişkiler aile içi dengeden bağımsız düşünülemez. Tipik aile ilişkilerinde çocuğa bakım ve ilgi gösteren ebeveynlerdir. Fakat bazı durumlarda ebeveyn bu bakım ve ilgiyi gösteremeyecek durumda olabilmektedir. Örneğin, dep-

resyon tanısı almış anneleri inceleyen bir çalışmada, bu annelerin çocuklarının normal popülasyona göre daha çok ebeveynleşme davranışı gösterdiği bulunmuştur. Ebeveynleşme davranışını çocuklar için olumsuz yapan, yukarıda da bahsedildiği gibi, çocukların bu davranışları sürekli olarak sergilenmesi gerektiği yönündeki ebeveyn beklentisi ve çocukların bütün çabalarına rağmen ebeveynlerden takdir görmeyişidir. Ebeveynleşme alan yazını incelendiğinde de bu davranışların temel olarak sorunlu aile içi ilişkiler ve ebeveynlik davranışlarından kaynaklandığı görülmektedir (Burnett, Jones, Bliwise ve Ross, 2006). Önceki çalışmaların büyük çoğunluğu, alkolik, cinsel istismara uğramış, AIDS, kanser vb. gibi ciddi sağlık sorunu yaşayan; şizofreni, depresyon gibi psikolojik rahatsızlığı olan veya boşanmış ebeveynleri içeren ailelerle yapılmıştır (Abraham ve Stein, 2013; Barnett ve Parker, 1998; Burnett ve ark., 2006; Burton, 2007; Champion ve ark., 2009; Srouf ve Ward, 1980; Tompkins, 2007). Fakat, bu kurama göre çocuklar için ebeveynleşme bir seviyeye kadar yararlı olabilir. Örneğin, annesi hasta olduğunda çocuk ev işlerine geçici bir süre yardımcı olabilir. Özellikle sorumluluk alma davranışlarını destekleyen kültür ve aile yapısının olduğu durumlarda, çocuğun aile içinde birtakım sorumluluklar alması ve aileye katkıda bulunması, çocuğun özerklik ve özgüven geliştirmesi açısından yararlı olabilmektedir.

Kültürel Bağlamda Ebeveynleşme Davranışları

Çocukların sorumluluk alma davranışlarını nasıl algıladıkları, ailelerinin bakış açısı ve içinde buldukları sosyal çevreye göre şekillenmektedir (Bronfenbrenner, 1989). Bu sosyal çevreyi kapsayan kültürel yapı, en genel anlamıyla alanyazında bireyci ve çoğulcu toplumlar olarak ayrılmıştır. Geçmiş çalışmalar bu toplumları birbirinden tamamen farklı ve tek boyutun iki ucu olarak ele alırken (Markus ve Kitayama, 1991; Triandis, 1989), daha güncel yaklaşım ise genel kültürel eğilimlere önem veren ve bireyci-çoğulcu toplumların özelliklerini kültürel süreçler bağlamında ele alan, aynı zamanda da bir kültürün içindeki her bir bireyin aynı bilişsel ve duygusal tutumlara sahip olmayacağına ve bireysel farkların önemine de vurgu yapar (İmamoğlu, 1998; 2004; Kağıtçıbaşı, 2007). Bu durumu ebeveynleşme davranışları açısından ele aldığımızda, alanyazındaki ebeveynleşme çalışmaları çoğunlukla bireysellik ve özerkliğin baskın olduğu, Batı kaynaklı teorilere göre ele alınmıştır (Sampson, 1988). Fakat, toplulukçuluk ve ilişkiselliği vurgulayan farklı kültürel perspektiflerde ailecilik (familism) gibi değerler ön plana çıkmaktadır (Markus ve Kitayama, 1991). Örneğin, Amerika'da farklı etnik kökenli gruplarla yapılan boylamsal çalışmalarda, daha bireysel olarak değerlendirilen Avrupa kökenli Amerikalı aileler-

de, çocukların hem fiziksel hem duygusal ebeveynleşme davranışları daha olumsuz ebeveyn çocuk ilişkileri ve gelişimsel psikopatoloji sonuçlarıyla ilişkiliyken; Afrika kökenli Amerikalı ailelerde, duygusal ebeveynleşme davranışları aile içinde daha olumlu ebeveyn-çocuk ilişkileri gibi olumlu sonuçlar doğurduğu bulunmuştur (Khafi, Yates ve Luthar, 2014). Bu sebeple, ebeveynleşme kavramı ele alınırken kültürel normların da göz önünde bulundurulması elzemdir.

Türk kültüründe yapılan çalışmalara bakıldığında, benzer biçimde Kağıtçıbaşı (2007) aile içi dengelerin kültürel bağlama göre şekilleneceğini belirtmiş ve yapılan çeşitli boylamsal çalışmalarında da bu örneğinin Türk kültürel yapısında da mevcut olduğunu tartışmıştır. Aynı şekilde, aile içindeki bakım ile ilgili birincil sorumlu annedir. Fakat aile içinde farklı kişiler de bakım verme sürecine dahil olur. En yaygın örneklerinden biri kardeşlerin bakım verme sürecine dahil olmasıdır. Buna göre, çocukların içinde bulunduğu kültür ebeveynleşme davranışlarını destekliyor ve onaylıyorsa, çocukların aile içinde daha çok rol alması uyumsal ebeveynleşme kavramı altında değerlendirilebilir. Çocukların bu davranışlarının aile içindeki adaletsizlikten ziyade, aileye katkı sağladıkları yönünde değerlendirmeleri muhtemeldir. Türk kültürel aile yapısı düşünüldüğünde, çocukların aileye katkısı erken yaşlardan itibaren aile tarafından beklenebilmektedir. (Hooper, 2008; Kağıtçıbaşı, 2007; Rogoff, 2003). Örneğin, Kağıtçıbaşı'nın Çocuğun Değeri çalışmasına göre, Türkiye'de ailelerin -özellikle düşük sosyo-ekonomik düzeydekiler incelendiğinde- çocuk sahibi olma motivasyonlarından biri çocuğun aileye sağlayacağı katkıdır (Kağıtçıbaşı, 2007; Kağıtçıbaşı ve Ataca, 2005). Benzer şekilde, Türk kültüründe yapılan yeni çalışmalara baktığımızda da çocuklardan beklenen aile içi sorumluluk alma davranışları açısından, ebeveynlerin çocuklarından aileye finansal, fiziksel ve duygusal yönden katkıda bulunmalarını bekledikleri bulunmuştur (Çarkoğlu, 2016).

Ebeveynleşme davranışlarını kültürel çerçevede değerlendirdiğimizde, önceki çalışmalar çoğunlukla kültürel bağlamı göz önüne almadığı için eleştirilmiştir (Chase, 1999; Earley ve Cushway, 2002). Türkiye sosyo-kültürel bağlamında ebeveynleşme davranışlarını inceleyen nadir çalışmalardan biri, Mebert ve Sahin tarafından yapılan (2007), Türk ve ABD'li lise öğrencilerinin karşılaştırılmasıdır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre, Türk öğrenciler Amerikalılara göre daha fazla ebeveynleşme davranışı göstermişlerdir. Bu sonuçlar, farklı kültürel bağlamlarda ebeveynleşme davranışlarının farklı anlamlara gelebileceğini de düşündürmektedir. Bir başka deyişle, daha çoğulcu toplumlardaki ebeveynleşme davranışları ile daha bireyci toplumlardaki bu tip davranışlar, birbirinden farklı algılanabilmekte ve uygu-

lanabilmektedir. Buna ek olarak, aynı kültürel yapının parçası olan aileler içinde de farklı ebeveynleşme tipleri görülebilir.

Ebeveynleşme Davranışı ve Bireysel Farklar

Kişilerin diğer kişilerle ilişkilerinde kendilerini nasıl algıladıkları, benlik kurguları, içinde yetiştikleri kültüre göre şekillenmektedir (İmamoğlu, 1998; 2004, Kağıtçıbaşı, 2007). Benlik kurguları en temel olarak, bağımsız, ilişkisel ve karşılıklı bağımlı olmak üzere üç alt başlıkta tanımlanmışlardır. Buna göre, "ben kimim" sorusuna verilen cevaplarda kişi eğer kendini bireysel özellikleri üzerinden tanımlıyorsa bağımsız, başkalarıyla olan ilişkileri üzerinden tanımlıyorsa ilişkisel ve eğer bir grupta olan ilişkisi üzerinden tanımlıyorsa ise karşılıklı bağımlı olarak atfedilmektedir (Markus ve Kitayama, 1991). Benlik kurguları çoğunlukla kültürler arası farklılıkları belirlemek için çalışılmıştır (Cross, Hardin ve Gerçek-Swing, 2011). Amerika gibi bireyselliğin daha ön planda olduğu toplumlarda baskın olarak kişiler kendilerini bireysel özellikleri üzerinden tanımlarken, Japonya gibi daha toplulukçu kültürlerde kişiler kendilerini daha çok ilişkiler üzerinden tanımlamaktadır (Gardner, Gabriel ve Lee, 1999). Amerikalı ve Çinli çocukların benlik kurgularının karşılaştırıldığı bir çalışma, Çinli çocukların kendilerini daha ilişkisel olarak tanımladıklarını bulmuştur (Pomerantz, Qin, Wang ve Chen, 2009). Fakat sonraki çalışmalar aslında aynı kültür içinde de kişilerin benlik kurgularının farklılaşabileceğini göstermiştir. Örneğin, farklı sosyo-ekonomik gruplardan gelen kişilerin aynı kültür içinde yetişmiş olsalar bile farklılıklar gösterdiği bulunmuştur (Carpenter ve Meade-Pruitt, 2008; Somech, 2000).

Benlik kurguları, kişilerin duyu durumu, motivasyonu ve öz-düzenleme becerilerini açıklayan önemli bir faktördür. Buna göre, bağımsız benlik kurgusuna sahip kişiler, daha özerk ve kendi kararlarını verebilen (agentive) kişilerdir. Bu kişilerin hareketlerindeki temel motivasyon genellikle kendileriyle alakalıdır. İlişkisel benlik kurgusu yüksek kişilerin ise hareketlerinin altında yatan motivasyon daha çok başkalarıyla olan bağlarıyla ilgilidir (Sampson, 1988). Örneğin, üniversiteyi kazanmak isteyen iki gençten bağımsız benlik kurgusuna sahip olanın motivasyonu hayattaki kişisel hedeflerine ulaşmakken, ilişkisel benlik kurgusu yüksek olanın motivasyonu ailesine karşı sorumluluğunu yerine getirmek olabilir. Benlik kurguları ve ebeveynleşme arasındaki ilişki direkt olarak çalışılmamış olsa da mevcut araştırmada çocukların kendi benlik algılarının ebeveynleşme davranışlarıyla ilişkili olacağı öngörülmüştür. Buna göre, daha ilişkisel çocukların aile içinde daha çok sorumluluk alacağı, bilhassa duygusal destek sağlayacağı, öte yandan bağımsız benlik kurgusu yük-

sek çocukların ise aile içindeki sorumlulukları daha az üstleneceği öngörülmüştür.

Benlik kurgularının sebep olabileceği bireysel farkların yanı sıra, Türk kültüründeki toplumsal cinsiyet rollerinin de ebeveynleşme davranışları açısından birtakım farklılıklar oluşturabileceği göz önüne alınmalıdır. Örneğin, Peris, Goeke-Morey, Cummings ve Emery'nin yaptığı bir çalışmaya göre (2008), kız çocukları oğlan çocuklarına kıyasla daha fazla duygusal ve fiziksel ebeveynleşme davranışı göstermektedir. Kız çocuklarının ev işlerine daha çok katkıda bulunması ve aile içinde daha çok sorumluluk alması beklenebilir (Carpenter ve Meade-Pruitt, 2008; Rogoff, 2003; Sunar ve Fişek, 2005).

Türkiye'de yapılan toplumsal cinsiyet araştırmalarına göre, 15 yaş altı çocukların yapabileceği aktiviteler hakkındaki toplum algısı, kız çocuklarının oğlan çocuklara kıyasla daha çok ev ve mutfak işlerine yardım etmesi ve kardeşlerine bakım sağlamasını beklemektedir. Diğer yandan, oğlan çocukları için beklenen davranışlar genellikle bakkala gitmek, ya da ev işi yapmak haricinde bir iş yapmak gibi ev dışı aktiviteleridir. Hatta, çoğunlukla katkı sağlamaktan ziyade, genel algı oğlan çocuğunun mahallede oynaması, arkadaşlarıyla gezmeye gitmesi gibi davranışları desteklemektedir (Çarkoğlu, 2016). Yapılan bir başka çalışmada ise, orta ergenlik dönemindeki kız ve oğlan çocuklarının gelecekte nasıl bir kadın/erkek olmak istediklerine dair içerik analizi sonuçlarına göre, oğlanların kendilerine daha çok bağımsızlık kavramı üstünden roller biçerken, kızların ise daha çok ilişkisellik boyutuna vurgu yaptıkları bulunmuştur. Ergenlerin annelerine gelecekte çocuklarının nasıl birer kadın/erkek olmalarını istedikleri sorulduğunda ise, genel olarak oğlan anneleri yine bağımsızlığa vurgu yaparken, kızların anneleri ilişkiselliğe vurgu yapmaktadır. Hatta ilişkiselliğe vurgu yapan oğlan annelerinin bile, açıklamalarında bu ilişkiselliği iş dünyası ya da gelecek olası önemli ilişkilerde işe yarar bir özellik olarak belirttikleri bulunurken, kız annelerinin ise kızları için uyumlu olma, sevilme, kabullenilme gibi kavramları vurguladıkları bulunmuştur (Işık-Baş, Şahin-Acar ve Özen-Çıplak, 2018). Geçmiş çalışmaların bulguları göz önünde bulundurulduğunda, aile içindeki kız çocuklardan daha ilişkiyel bir rol beklendiği, bu kapsamda da çocukların toplumsal cinsiyetlerinin kendi ebeveynleşme davranışları üzerinde etkili olacağı öngörülmüştür. Bu sebeple, benlik kurguları ve toplumsal cinsiyet rollerinin ebeveynleşme davranışları üzerindeki ortak etkisi bu bağlamda incelenmiştir.

Ebeveynleşme davranışlarının ağırlıklı olarak hangi yaşlarda ortaya çıktığı da alanyazında araştırılmıştır. Çocukların sorumluluk alma davranışları beş-altı yaşlarında başlar ve bu süreç çocukluktan yetişkinliğe doğru gelişmeye devam eder (Rogoff, 2003). Ergenlik dönemi, kişilerin kendilerini ailelerinden ayırıp, kendi kimlik-

lerini oluşturmaya başladıkları dönemdir (Kağıtçıbaşı, 2005; Kağıtçıbaşı, 2007; Pomerantz ve ark., 2009; Rogoff, 2003). Aynı zamanda, bu süreç çocukluktan yetişkinliğe geçtikleri dönem olduğu için, özellikle erken ergenlik döneminde daha fazla sorumluluk almaya başlarlar (Rogoff, 2003). Mevcut çalışmada da geç çocukluk ile erken ergenlik dönemine denk gelen 12-13 yaş arası çocuklar katılımcı olarak belirlenmiştir; zira, bilişsel becerilerin geliştiği ve formel işlemsel evreye geçtikleri bu dönemde, aile sistemi içinde daha aktif olarak rol almaya başlarlar (Berk, 2008; Rogoff, 2003).

Annelerle İlgili Değişkenler

Ebeveynleşme davranışlarını incelerken, çocuğu ebeveynlerinden bağımsız olarak incelememiz mümkün değildir. Aile içi değişkenlerin -özellikle annelerle ilgili olanların- çocukların ebeveynleşme davranışını etkilediği bilinmektedir (Byng-Hall, 2002). Önceki çalışmalar da ebeveynleşme gibi rol değişimlerinin genellikle anne ile olduğunu göstermektedir (Mayselless, Bartholomew, Henderson ve Trinke, 2004). Annenin romantik ilişkisindeki bağlanma tipi, çocuğuyla olan ilişkisini de etkileyebilmektedir (Byng-Hall, 2002). Örneğin, güvenli bağlanma gösteren annelerin, daha iyi ebeveynlik becerileri olduğu ve çocuklarıyla daha güvenli bir bağlanma örüntüsü sergiledikleri bulunmuştur. Diğer taraftan, güvensiz bağlanma gösteren annelerin çocuklarıyla daha güvensiz ilişkiler kurdukları gözlenmiştir (Macfie, Mcelwain, Houts ve Cox, 2005). Ebeveynleşme açısından bakıldığında, güvensiz bağlanma gösteren annelerin çocuklarının daha çok ebeveynleşme davranışı gösterdiği belirtilmiştir (Macfie ve ark., 2005). Örneğin, bu konuda Türk kültüründe yapılan bir çalışmada, romantik ilişkisinde güvensiz bağlanmaya sahip annelerin çocuklarının gelişimsel süreçlerinin daha az keşfetme davranışı gibi bazı olumsuz çıktıkları olduğu bulunmuştur (Selçuk ve ark., 2010). Alanyazın ışığında, Türk kültüründe yapılmış olan mevcut çalışmada da annenin romantik bağlanma stili de kontrol edilen bir değişken olarak incelenmiştir.

Önceki çalışmalarda ebeveynleşme davranışları genelde sorunlu aile ortamlarını baz alan örneklerde incelendiği için, bu davranışların olası olumlu etkilerine bakılmamıştır. Bununla beraber, çocukların benlik kuramları gibi kişisel farklılıklarının rolü daha önce ne ulusal ne de uluslararası alanyazında çalışılmamıştır. Bu bağlamda, mevcut çalışma aynı zamanda ulusal alanyazında bireysel farklılıklara odaklanan ilk çalışmalardan biri olacaktır. Son olarak, özellikle fiziksel ebeveynleşme kapsamındaki ev işlerini üstüne alma gibi davranışların toplumsal cinsiyet rolleri ile şekillenebileceği öngörüldüğü için, bu da mevcut çalışma kapsamında incelenmesi hedeflenen ve ulusal alanyazında incelenmemiş bir değişkendir. Bu nedenlerle, sosyo-kültürel bağlamda

çocuğun benlik algısı ve toplumsal cinsiyetinin ebeveynleşme davranışlarını ne yönde yordayacağını araştırılması hedeflenmiştir. Bu amaçla, çalışmada iki farklı ortak etkileşim analizi yapılmıştır ve mevcut çalışmanın hipotezleri şöyledir:

1) Katılımcı olan kız çocuklarının ve benlik kurguları daha ilişkisel olanların, anlattıkları ebeveynleşme deneyimlerinde daha fazla duygusal ebeveynleşme ile ilgili ögelere yer vermeleri beklenmektedir.

2) Katılımcı olan kız çocuklarının ve benlik kurguları daha bağımsız olanların, anlattıkları ebeveynleşme deneyimlerinde daha az fiziksel ebeveynleşme ile ilgili ögelere yer vermeleri beklenmektedir.

3) Birinci ve ikinci hipotezin konusu olan her iki ortak etkileşim analizinde de çocukların annelerinin bağlanma kaygısı ve kaçınmaları kontrol edilmiştir, ancak bu bağlamda belirli yönde bir hipotez bulunmamaktadır.

Yöntem

Örneklem

Çalışmada toplam 184 katılımcıdan (92 anne-çocuk çiftinden) veri toplanmıştır. Analizlere başlamadan önce çocuklara verilen depresyon anketine göre patolojik kesim noktasının üstünde kalan katılımcılar veri setinden çıkarılmıştır ve analizler 78 anne-çocuk çifti üzerinden yapılmıştır. Toplam 14 çocuğun verileri çıkarıldıktan sonra örnekleme annelerin ortalama yaşı 40.5 ($S = 5.50$) tir. Katılımcılardan 28 anne ilkökul (%35.9), 10 anne ortaokul (%12.8), 20 anne (%25.6) lise ve 18 anne (%23.1) üniversite mezundur, iki annenin de (%2.6) yüksek lisans derecesi vardır. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında ise, 75 annenin evli (%96.2), üç annenin (%3.8) boşanmış olduğu görülmüştür. Ev içi nüfusa bakıldığında ise evde ortalama 4.37 ($S = 1.13$) kişinin yaşadığı görülmüştür. Çalışmaya 31 oğlan çocuğu, 47 kız çocuğu katılmıştır. Çocukların ortalama yaşı 12.53'dür ($S = .60$).

Araştırmanın etik izni ilgili üniversitenin etik kurulundan ve Ankara İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınmıştır. Araştırmanın verileri Ankara'nın farklı mahallelerinden rastgele seçilen iki okuldan toplanmıştır. 6. ve 7. sınıf öğrencilerine, annelerine iletmeleri için bilgilendirilmiş ebeveyn onay formu ve annenin doldurması beklenen anketler dağıtılmıştır. Çocuklar aracılıyla annelerin onay formlarını ve anketlerini araştırmacıya ulaştırmıştır. Ebeveyn onayları ve anketler alındıktan sonra, çocuklar açık uçlu soruları ve anketleri sınıf ortamında araştırmacı ile birlikte, bir ders saati süresi içinde doldurmuştur (yaklaşık 40 dakika). Bu süre zarfında sınıfta herhangi bir öğretmen bulunmamıştır. Anketler doldurulmadan önce, araştırmacı sınıfta kendisini ve araştırmayı tanıtmış, çocukların araştırma hakkındaki sorularını

nı kısaca cevaplamıştır. Çalışmanın tanıtılmasından sonra, bütün çocuklar çalışmaya katılmayı istediklerine dair sözlü onam vermişlerdir. Soruların herhangi doğru veya yanlış cevabı olmadığını belirtilmiş ve soruları içtenlikle cevaplamaları istenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Annelerden Toplanan Veriler

Annelere demografik bilgi formu, Kısa Semptom Envanteri-18 ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II- kısa versiyonu verilmiştir. Demografik bilgi formunda, annenin yaşı, mesleği, eğitim seviyesi, medeni durumu, evde yaşayan kişi sayısı ve gelir durumu sorulmuştur.

Kısa Semptom Envanteri-18. Kısa Semptom Envanteri-18 (KSE-18; Derogatis, 2001), genel stres seviyesini ölçmeye yarayan alanyazında yaygın olarak kullanılmaktadır. Ölçeğin uzun versiyonunun Türkçe geçerlik, güvenilirlik ve faktör yapısı çalışmaları Şahin ve Durak (1994) tarafından yapılmıştır. Mevcut çalışmada annelerin genel stres seviyesini kontrol etmek amaçlı annelere, bu ölçeğin en kısa ve en güncel versiyonu verilmiştir (Derogatis, 2001). Ölçek fiziksel ve duygusal şikayetleri içeren ve 0-4 arası puanlanması istenen toplam 18 maddeden oluşmaktadır. Her maddeden alınan puanlar toplanarak bir toplam puan oluşturulur. Bu ölçek için alınabilecek maksimum puan 72'dir. Mevcut çalışmada annelerin ortalama puanı 10.09 ($S = 7.00$) olarak hesaplanmıştır. Bu anket annelerde karşılaşılabilecek olası sıkıntıları kontrol amaçlı kullanılmış olup, analizlere eklenmemiştir.

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri II (YİYE-II).

Fraley, Waller ve Brennan (2000) tarafından geliştirilen ölçek, daha önce Brennan, Clark ve Shaver'ın (1998) çalışmalarında geliştirilen Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri I'in yeniden gözden geçirilmesi sonucunda oluşturulmuştur. YİYE II'nin Türkçeye uyarlanma çalışması Selçuk, Günaydın, Sümer ve Uysal (2005) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin orijinalinde toplam 30 madde bulunmaktadır. Daha sonra yapılan çalışmalarda ölçeğin 10 maddelik kısa versiyonu da oluşturulmuştur. Kısa versiyonunun geçerlik ve güvenilirliği Sümer ve Engin (2004) tarafından yapılmıştır. Mevcut çalışmada ölçeğin kısa versiyonu kullanılmıştır. Katılımcılar her maddeye ne derece katıldıklarını 7-basamaklı Likert ölçeği üzerinde belirtmişlerdir (1 = *Hiç katılmıyorum*, 7 = *Tamamen katılmıyorum*). Tek numaralı maddeler, bağlanma kaçınması boyutunu; çift numaralı maddeler ise bağlanma kaygısı boyutunu ölçmektedir. Mevcut çalışmada, ölçeğin toplamdaki iç tutarlılığı $\alpha = .75$ olarak bulunmuştur. Ölçeğin Cronbach Alfa değerleri bağlanma kaygısı boyutu için $\alpha = .75$, bağlanma kaçınması boyutu için ise $\alpha = .50$ olarak hesaplanmıştır.

Çocuklardan Toplanan Veriler

Çocuklara Çocuklar için Depresyon Ölçeği, Yirmi-Durum Ölçeği verilmiştir ve aile içi roller ve sorumluluklar hakkında açık uçlu sorular sorulmuştur.

Çocuklar için Depresyon Ölçeği. Kovacs (1985) tarafından geliştirilen ve çocukların depresyon düzeylerini değerlendirmek için kullanılan bu ölçek 27 maddeden oluşmaktadır. Her madde için üç seçenek bulunmaktadır. Çocuklardan son iki hafta içerisinde kendilerini en iyi tanımlayan şıkkı seçmesi istenir. Örneğin; a) Kendimi arada sırada üzgün hissederim, b) Kendimi sık sık üzgün hissederim, c) Kendimi her zaman üzgün hissederim. Bu şıklar belirtinin şiddetine göre sıfır, bir ya da iki puan alır. Toplam puanın yüksekliği depresyonun seviyesini belirler, buna göre artan puanlar daha ağır depresyon belirtilerini işaret eder. Ölçek için alınacak maksimum puan 54'tür. Ölçeğin Türkçe adaptasyonu, geçerlik ve güvenilirlik çalışması Öy (1991) tarafından yapılmış ve patoloji kesim noktası 19 puan olarak saptanmıştır. Mevcut çalışmada kesim puanının üstünde kalan katılımcılar analizlerden çıkarılmıştır. Bu ölçekten elde edilen veriler analizlerde kullanılmamıştır.

Yirmi-Durum Ölçeği. Kuhn ve McPartland (1954) tarafından geliştirilen bu ölçekte, çocuklardan "Ben....." şeklinde başlayan 20 cümleyi kendilerine göre tamamlaması istenmektedir. Bu ölçek benlik kurgularını araştıran birçok çalışmada kullanılmıştır (Agrawal ve Maheswaran, 2005; Carpenter ve Meade-Pruit, 2008, Somech, 2000; Wang, Leichtman ve White, 1998). Bu araştırmada da açık uçlu cevapların zengin veri sağlaması ve kullanım kolaylığı nedeniyle özellikle bunlar tercih edilmiştir. Önceki araştırmalarda yirmi cümlenin ortalama yedi tanesinin doldurulduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple, çalışmalarda genellikle 20 maddeden sadece ilk yedi madde üzerinden işlem yapılmaktadır (Wang, Leichtman ve White, 1998). Ancak mevcut çalışmada katılımcılar 10 maddeye de tam cevap verdikleri için, değerlendirmelerin ilk 10 cümle üzerinden yapılması uygun görülmüştür. Verilen cevaplar bağımsız (independent), ilişkisel (relational) veya karşılıklı bağımlı (interdependent) olarak üç temel kodlama şeması esas alınarak değerlendirilmiş ve araştırma sorusunu bilmeyen iki üniversite öğrencisi tarafından kodlanmıştır. Ancak bu çalışmada, alanyazındaki benlik kurgusu ile ilgili olan geçmiş çalışmalar ve mevcut çalışmanın hipotezleri göz önünde bulundurularak, sadece bağımsız ve ilişkisel boyutların kullanılması öngörülmüştür. Bu iki boyut için kodlayıcılar arası tutarlılık intraclass korelasyon katsayısı bağımsız benlik kurgusu için .95, ilişkisel benlik kurgusu için .90 olarak bulunmuştur. Bu iki boyuta örnek vermek gerekirse, "Ben çok çalışkanım" cümlesi bağımsız benlik kurgusu, "Ben annemin kızırım" ise ilişkisel benlik kurgusu olarak kodlanmıştır. Katılımcıların ben-

lik kurgusu puanları her cümle bir puan sayılacak şekilde toplanarak sürekli değişkenler oluşturulmuştur. Buna göre, katılımcının iki cümlesi bağımsız benlik, beş cümlesi ilişkisel benlik kategorisinde yer alıyorsa, katılımcı bağımsız benlik kurgusu için iki, ilişkisel benlik kurgusu için beş puan alır.

Açık Uçlu Sorular. Aile içi rol ve sorumluluklarla ilgili sabah uyanma vakti, kahvaltı zamanı ve akşam yemeği vakti olmak üzere aile içi rol dağılımı gösterebilecek üç açık uçlu soru sorulmuştur. Açık uçlu sorular ve kodlama şemaları Wolgar ve Murray tarafından ebeveynleşme üzerine yapılan bir çalışmadan adapte edilmiştir (2010). Orijinal çalışmada araştırmacıları yarı yapılandırılmış bir görüşmede beş yaındaki çocuklara sözlü olarak sormuşlardır ve çocuklardan aile içindeki rol ve sorumluluklarını bir bebek evi ve bebeklerle oynayarak anlatmalarını istemişlerdir. Ayrıca, gereken yerlerde araştırmacı, çocuklara daha fazla ayrıntı anlatması için ekstra sorular sorarak çocukları motive etmiştir. Mevcut araştırmada hem katılımcıların yaşlarının daha büyük olması hem de daha geniş bir örnekleme çalışılması sebebiyle sorular yazılı formata çevrilerek, çocuklardan cevapları yazılı olarak vermeleri istenmiştir. Yazılı formatta cevapların daha kısa olacağı düşünüldüğü için, sorular ayrıntılı anlatımı arttıracak şekilde sorulmuştur. Veri toplama öncesinde sorular bir pilot çalışma ile belirlenen yaş grubundaki yedi çocuğa sorulmuş, söz konusu yaş grubundaki çocukların soruları sorunsuz bir biçimde cevapladığı gözlemlenmiştir. Mevcut çalışmanın verisi toplanırken de çalışmanın başında bunun araştırmacıyla bir sohbet gibi olduğunu düşünmeleri ve cevaplarını araştırmacıyla sohbet eder gibi yazmaları istenmiştir. Sorular aşağıdaki gibidir.

1) Haftanın herhangi bir günü, akşam yemeği vakti evde nasıl geçer? Mesela hangi yemek yapılacağına kim karar verir? Sofrayı kim kurar ve kim toplar? Sofrada neler konuşulur? Bu sürede annen, baban (varsa) kardeş(ler)in ne yapar? Sen ne yaparsın?

2) Haftanın herhangi bir günü evde yatma zamanı nasıl olur? Mesela sen kendin mi yatarsın yoksa annen veya baban yanına gelir mi? (Varsa) Kardeş(ler)ine yatmasında yardımcı olur musun? Bu sürede annen, baban, (varsa) kardeş(ler)in ne yapar? Sen ne yaparsın?

3) Haftanın herhangi bir günü, sabah kalkma vakti evde nasıl olur? Nasıl uyanırsınız (alarmla mı, biri mi uyandırır)? Kahvaltıyı kim hazırlar? Bu sürede annen, baban (varsa) kardeş(ler)in ne yapar? Sen ne yaparsın?

Verilen cevaplarda çocukların kendi fiziksel ve duygusal ebeveynleşme davranışını anlatan her ifade teker teker sayılıp, üç cevabın ortalamasını almak için üçe bölünerek, fiziksel ve duygusal ebeveynleşme için iki ayrı sürekli değişken oluşturulmuştur. Toplam puanlar sürekli değişken olarak alınarak, analiz aşamasında

parametrik testler uygulanmıştır. Kodlama şemaları aşağıdaki gibidir.

Fiziksel Ebeveynleşme Davranışları: Verilen üç cevaptaki fiziksel ebeveynleşme ile ilgili ifadeler sayılmış ve her bir katılımcı için üç soruya verdikleri cevapların ortalamasını yansıtan bir fiziksel ebeveynleşme puanı oluşturulmuştur. Verilen cevaplarda çocuklar bu davranışlardan hiç bahsetmeyebileceği gibi, birden çok kez de bahsetmiş olabilmektedir. Örneğin, “Yemekten sonra sofrayı ben toplarım” cümlesi bir fiziksel ebeveynleşme davranışı olarak sayılmıştır.

Duyusal Ebeveynleşme Davranışları: Verilen üç cevaptaki duygusal ebeveynleşme ile ilgili ifadeler kodlanmış ve her bir katılımcı için bir duygusal ebeveynleşme puanı oluşturulmuştur. Çocuğun ebeveynlerinin dertlerini dinleyip, çözüm bulmaya çalışması gibi davranışlar duygusal ebeveynleşme davranışı olarak sayılmıştır. Örneğin, “Annemin canı sıkınsa, bana dertlerini anlatır” cümlesi bir duygusal ebeveynleşme davranışı olarak sayılmıştır.

Kodlamalar, kodlayıcının nesneliliğinin korumak için araştırma sorusunu bilmeyen bir kodlayıcı tarafından yapılmıştır. Ayrıca toplam kodlamaların yüzde yirmisi, ilgili alanyazında yapıldığı üzere, ikinci bir kodlayıcı tarafından kodlanmış ve kodlayıcılar arasındaki genel güvenilirlik puanı .94 olarak bulunmuştur.

Veri Analizi

Analizlerde açık uçlu sorulara verilen cevaplardan oluşturulan fiziksel ve duygusal ebeveynleşme değişkenleri bağımlı değişken, Yirmi-durum ölçeğindeki ifadelerden oluşturulan bağımsız ve ilişkisel benlik kurgusu ve çocuğun cinsiyeti bağımsız değişken, annelerin bağlanma kaçınma ve kaygısı ise kontrol değişkeni olarak kullanılmıştır.

Çocukların benlik kurgusu ve cinsiyetinin ortak etkisini incelemek için Process SPSS eklentisi kullanılmıştır (Hayes, 2013). Bu eklenti, aracılık modeli ve ortak etki analizi gibi farklı analizleri yapabileceği sağlamaktadır. Eklentinin sağladığı en önemli avantaj, Baron ve Kenny'nin (1986) bağımsız ve düzenleyici değişkenlerin etkileşimlerinin hesaplanması önerisi ve Aiken ve West'in (1991) ortak etki analizinde kullanılan etkileşim değerlerinin hesaplanmasında, değişkenlerin değerlerinden ortalama değer çıkartılarak merkezileştirilmesi (centered) önerilerini otomatik olarak yapmasıdır.

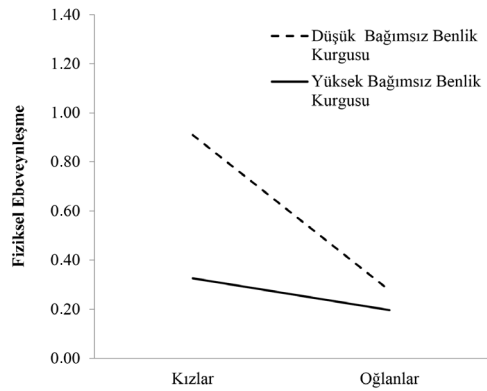
Analizi yapmak için belirtilen eklentide ortak etki analizini temsil eden Model 1 seçilmiştir. İlk analizde bağımsız benlik kurgusu ve cinsiyetin fiziksel ebeveynleşme davranışları üzerindeki ortak etkisi test edilmiştir. İkinci analizde ise, ilişkisel benlik kurgusu ve cinsiyetin duygusal ebeveynleşme davranışları üzerindeki etkisi test edilmiştir.

Bulgular

Araştırmada yer alan temel değişkenlerin ortalamaları, standart sapma değerleri ve değişkenler arasındaki korelasyonlar aşağıdaki tabloda verilmiştir (bkz. Tablo 1).

Test edilen ilk ortak etki analizinde, bağımsız benlik kurgusu ve çocuğun toplumsal cinsiyetinin fiziksel ebeveynleşme davranışlarına ortak etkisi incelenmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere, cevaplardaki fiziksel ebeveynleşme davranışını anlatan ifadeler teker teker sayılarak fiziksel ebeveynleşme için sürekli bir değişken oluşturulmuştur (Woolgar ve Murray, 2010). Bu yöntem önceki çalışmalarda da bu şekilde kullanılmış ve toplam puanlar sürekli değişken olarak alınarak, analiz aşamasında parametrik testler uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre incelenen model fiziksel ebeveynleşmeyi anlamlı bir şekilde yordamıştır, $F(5,64)=6.38$, $R^2=.33$, $p<.001$. Annenin bağlanma kaygısı ve kaçınması kontrol edildikten sonra, bağımsız benlik kurgusu ve toplumsal cinsiyet arasında anlamlı bir ortak etki bulunmuştur, $B=-.09$, $S_x=.04$, $t=-2.51$, $p=0.02$. Bu değişkenlerde, hipotez edildiği üzere, fark sadece kız çocukları için anlamlı olarak gösterilmiştir, $B=-.10$, $S_x=.03$, $t=-3.81$, $p=.003$. Oğlan çocukları için bu analizde anlamlı bir fark bulunamamıştır, $B=-.01$, $S_x=.02$, $t=-.59$, $p=.55$ (bkz. Tablo 2 ve Tablo 3).

Sonuçlar bağımsız benlik kurgusu yüksek olan kız çocuklarının, bağımsız benlik kurgusunda düşük olan kızlara kıyasla daha az fiziksel ebeveynleşme davranışı gösterdiklerine işaret etmektedir. Düşük veya yüksek bağımsız benlik kurgusu olan oğlan çocukları arasında bir fark bulunmamıştır (bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Çocukların Toplumsal Cinsiyet ve Bağımsız Benlik Kurgusunun Fiziksel Ebeveynleşme Davranışlarının Üzerindeki Ortak Etkisi

Tablo 1. Temel Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar, Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
1. Cinsiyet	1						
2. Kaçınma	-.11	1					
3. Kaygı	-.30*	.32**	1				
4. Duygusal E	.17	-.13	-.24*	1			
5. Fiziksel E.	.26*	.24*	.09	.28**	1		
6. Bağımsız B.	.15	-.21	-.27*	.01	-.30*	1	
7. İlişkisel B.	.05	.06	.15	.18	.20	-.25*	1
<i>Aralık</i>	0-1	0-5.40	0-7.00	0-1.33	0-2.33	0-10.00	0-6.00
<i>Ort.</i>	.60	2.31	3.84	.18	.44	6.63	.79
<i>S</i>	.49	1.29	.84	.32	.46	2.85	1.26

* $p < .05$, ** $p < .01$

Not. Cinsiyet = Cinsiyet, Kaçınma = Annenin bağlanma kaçınması, Kaygı = Annenin bağlanma kaygısı, Duygusal E. = Duygusal ebeveynleşme, Fiziksel E. = Fiziksel ebeveynleşme, Bağımsız B. = Bağımsız benlik kurgusu, İlişkisel B. = İlişkisel Benlik Kurgusu

Tablo 2. Fiziksel Ebeveynleşme için Yapılan Ortak Etki Analizi

	<i>B</i>	<i>Sx</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 Güven Aralığı	
					Düşük	Yüksek
Sabit	-.11	.34	-.33	.75	-.80	.58
Cinsiyet	.96	.25	3.79	<0.001	.45	1.463
Bağımsız B:	-.01	.02	-.60	.55	-.06	.03
Etkileşim	-.09	.04	-2.51	.02	-.16	-.02
Kaçınma	.05	.04	1.36	.18	-.03	.13
Kaygı	.080	.07	1.17	.25	-.06	.22

Not. T. Cinsiyet = Toplumsal Cinsiyet, Kaçınma = Annenin bağlanma kaçınması, Kaygı = Annenin bağlanma kaygısı, Bağımsız B.= Bağımsız benlik kurgusu.

Tablo 3. Kızlar ve Oğlanlar için Bağımsız Benlik Kurgusunun Fiziksel Ebeveynleşme Üzerindeki Etkisi

	<i>B</i>	<i>Sx</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	%95 Güven Aralığı	
					Düşük	Yüksek
Kızlar	-.10	.03	-3.81	<0.001	-.16	-.05
Oğlanlar	-.01	.02	-.60	.55	-0-.5	.03

Tablo 4. Duygusal Ebeveynleşme için Yapılan Ortak Etki Analizi

	B	Sx	t	p	%95 Güven Aralığı	
					Düşük	Yüksek
Sabit	.40	.21	1.94	.06	.01	.82
Cinsiyet	-.02	.09	-.18	.86	.19	.16
İlişkisel B.	-.01	.04	-.11	.91	-.09	.08
Etkileşim	.12	.06	2.00	.04	<.001	.23
Kaçınma	-.02	.03	-.65	.52	-.08	.04
Kaygı	-.06	.05	-1.13	.26	-.16	.05

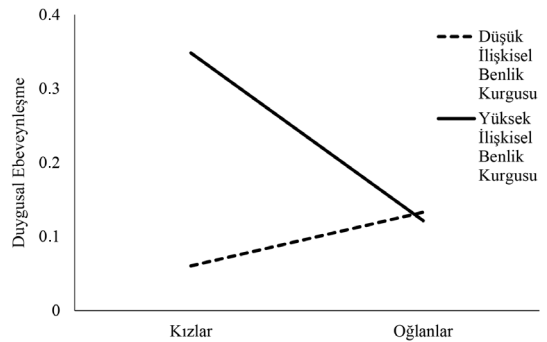
Not. T. Cinsiyet = Toplumsal Cinsiyet, Kaçınma = Annenin bağlanma kaçınması, Kaygı = Annenin bağlanma kaygısı, İlişkisel B. = Bağımsız benlik kurgusu.

Tablo 5. Kızlar ve Oğlanlar için İlişkisel Benlik Kurgusunun Duygusal Ebeveynleşme Üzerindeki Etkisi

	B	Sx	T	p	%95 Güven Aralığı	
					Düşük	Yüksek
Kızlar	.11	.04	2.75	.01	.03	.19
Oğlanlar	-.01	.04	-.11	.91	-.09	.08

İkinci olarak, ilişkisel benlik kurgusu ve çocuğun toplumsal cinsiyetinin duygusal ebeveynleşme davranışları üzerindeki ortak etkisi incelenmiştir. Daha önce de belirtildiği üzere, cevaplardaki duygusal ebeveynleşme davranışını anlatan ifadeler teker teker sayılarak duygusal ebeveynleşme için sürekli bir değişken oluşturulmuştur. Bu yöntem önceki çalışmalarda da bu şekilde kullanılmış ve toplam puanlar sürekli değişken olarak alınarak, analiz aşamasında parametrik testler uygulanmıştır (Woolgar ve Murray, 2010). Analiz sonuçlarına göre incelenen model duygusal ebeveynleşmeyi anlamlı bir şekilde yordamıştır, $F(5,62) = 2.61$, $R^2 = .17$, $p = .03$. Annenin bağlanma kaçınması ve kaygısı boyutları kontrol edildiğinde, ilişkisel benlik kurgusu ve çocuğun cinsiyetinin duygusal ebeveynleşme üzerindeki ortak etkisi anlamlı çıkmıştır, $B = .12$, $Sx = .06$, $t = 2.00$, $p = .04$. İlişkisel benlik puanlarındaki fark kızlar için duygusal ebeveynleşmede anlamlı sonuçları işaret ederken, $B = .11$, $Sx = .04$, $t = 2.75$, $p = .01$, oğlanlar için anlamlı bir fark bulunamamıştır, $B = -.01$, $Sx = .04$, $t = -.11$, $p = .91$ (bkz. Tablo 4 ve Tablo 5).

Bu sonuçlara göre, yüksek ilişkisel benlik kurgusu olan kızların, ilişkisel benlik kurgusu daha düşük olan kızlara kıyasla, daha fazla duygusal ebeveynleşme davranışları sergilediklerini işaret etmiştir. Oğlan çocukları için böyle bir fark bulunamamıştır (bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Cinsiyet ve İlişkisel Benlik Kurgusunun Duygusal Ebeveynleşme Davranışlarının Üzerindeki Ortak Etkisi

Tartışma

Bu çalışmada çocukların benlik kurgularının ve cinsiyetlerinin, fiziksel ve duygusal ebeveynleşme davranışları üzerindeki ortak etkisi incelenmiştir ve beklenen hipotezler doğrulanmıştır. Ebeveynleşmeyi yordayan bireysel farklılıklara odaklanan mevcut araştırmanın

sonuçları alanyazına ve ebeveynleşme alanındaki uygulamalara, ebeveynleşme davranışlarının kim tarafından daha çok sergilendiğini açıklayarak katkıda bulunmuştur. Mevcut çalışmanın bulguları, gelecek çalışmalar için hangi çocukların ebeveynleşme davranışlarına daha yatkın olduğunu belirlemek için yol gösterici olacaktır. Mevcut çalışmanın bir diğer katkısı, klinik olmayan örneklemde bireysel farklara odaklanmasındır. Bulgular hem klinik hem de klinik olmayan örneklemde kimlerin aha çok risk altında olabileceğini belirlemeye yardımcı olacaktır. Ayrıca, mevcut çalışma, ebeveynleşme davranışlarının kültürel bağlamda incelenmesi çağrılarını da cevap vermeye çalışmıştır (Jurkovic ve ark., 2004).

Sonuçlar incelendiğinde, benlik kurgusunun fiziksel ve duygusal ebeveynleşme üzerindeki ortak etkisi anlamlı bulunmuştur. Buna göre bağımsız benlik kurgusu kuvvetli olmayan kız çocuklarının daha fazla fiziksel ebeveynleşme gösterdiği, ilişkisel benlik kurgusu daha kuvvetli olan kız çocuklarının ise daha fazla duygusal ebeveynleşme gösterdiği bulunmuştur. Mevcut çalışma, Türkiye kültürel ve ailevi değerleri içinde çocukların ebeveynleşme davranış örüntülerini göstermesiyle alanyazına katkıda bulunmuştur.

Ebeveynleşme davranışları klinik olmayan örneklemde de incelendiğinde aile yapısı içinde sıkça karşılaşılan bir olgu olduğu bulunmuştur (Truong, 2001). Bu çalışmanın temel sorularından biri olan ebeveynleşme davranışlarının hangi bireysel özelliklere göre değiştiği sorusuna hem çocukların benlik kurgusu hem de toplumsal cinsiyet rolleri belirli ölçüde cevap vermiştir.

Fiziksel Ebeveynleşme

Bağımsız benlik kurgusu ve toplumsal cinsiyet rollerinin fiziksel ebeveynleşme davranışları üzerindeki ortak etkisi mevcut çalışmanın önemli bulgularından biridir. Kız çocuklarının bağımsız benlik kurgusunun, fiziksel ebeveynleşme davranış atıfları ile ters yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Diğer bir deyişle, bağımsız benlik kurguları daha az kuvvetli olan kız çocukları bağımsız benlik kurguları daha kuvvetli olan kızlara kıyasla daha çok fiziksel ebeveynleşme davranışından bahsetmişlerdir. Fakat aynı örüntü oğlan çocukları için bulunmamıştır. Bu bulgular iki açıdan önemlidir. İlk olarak, kız çocuklarının aile içinde daha çok fiziksel bakım rolü üstlenmesi ve diğer aile üyelerinin fiziksel ihtiyaçlarını karşılaması, hem uluslararası alanyazın hem de Türkiye’de yapılan toplumsal cinsiyet rolleri çalışmaları açısından beklenen bir durumdur (Carpenter ve Meade-Pruitt, 2008; Çarkoğlu, 2016; Rogoff, 2003; Sunar ve Fişek, 2005). Geç çocukluk olarak tanımlanan bu yaş grubunda toplumsal cinsiyet rolleri aile içinde çocukların üstleneceği rollerde önemli bir etkidir. Rogoff’a göre (2003), kız çocuklarından ev işlerine ve

aileye daha fazla katkıda bulunması daha beklenir bir durumken, oğlan çocuklarının ise genelde ev işlerinin dışında kalması ve daha bağımsız ve özgür olmaları beklenir. Kız ve oğlan çocuklarının ortalama fiziksel ebeveynleşme davranışlarına bakıldığında, kız çocuklarının bu davranışları daha fazla gerçekleştirdiklerini belirtmeleri bu durumu doğrular niteliktedir. Geçmiş çalışmalarda da kızların hem geç çocukluk hem de ergenlik dönemlerinde daha ilişkisel oldukları, bu konuda ebeveynlerinin de onları yönlendirdikleri ve sonuç olarak kızların toplumsal cinsiyet rollerinin de parçası olan bakım vermeye yönelik davranışlarının daha fazla olduğu gösterilmiştir (Cook ve Cook, 2009). İkinci önemli vurgu ise, kız çocuklarının fiziksel ebeveynleşme davranışlarından oğlanlara kıyasla daha fazla bahsettiği bulunsa bile, bu çalışmadaki bütün kız çocukları için geçerli bir durum değildir. Daha ayrıntılı açıklamak gerekirse, eğer kız çocukları kendini daha bağımsız olarak tanımlıyorsa, daha az fiziksel ebeveynleşme davranışı açıklamışlardır. Mevcut çalışmanın bulguları toplum tarafından beklenen belli başlı toplumsal cinsiyet rollerine rağmen, kız çocukların aile içinde benimsediği rollerde kendi bireysel farklılıklarının ön plana çıkabileceğini ve davranışlarının bu farklılıklara göre şekillenebileceğini göstermiştir. Mevcut çalışmada fiziksel ebeveynleşmenin öncülü olarak sadece bağımsız benlik kurgusu ve toplumsal cinsiyetin ortak etkisi incelenmiş olup, ilişkisel benlik kurgusu ile fiziksel ebeveynleşme arasındaki ilişkinin incelenmesi hedeflenmemiştir. Bunun sebebi temelde insan ilişkilerine dair değişkenlerle daha alakalı olan ilişkisel benlik kurgusunun, davranışsal bir ebeveynleşme tipi olan fiziksel ebeveynleşmeyle doğrudan bir ilişkisi olmasının beklenmemesidir. Bağımsız benlik kurgusu daha kişisel özelliklerle bağlantılı olup, kişinin özerkliğiyle ilgili olan bir kavramdır. Buna göre, bağımsız benlik kurgusu kuvvetli olan çocukların, kendilerini aileden daha bağımsız olarak görmeleri ve genellikle aile içi davranışları tanımlayan fiziksel ebeveynleşme davranışlarını daha az açıklamaları beklenir bir durumdur. Örneğin, Türkiye örnekleminde yapılan bir çalışmada bağımsızlık temasının daha çok erkek rollerle ilişkilendirildiği ve oğlan çocuklarının hem kendilerine hem de bu çocukların annelerinin oğullarına bağımsızlığı istenir bir özellik olarak attettikleri bulunmuştur. Bu bağlamda, benlik kurgusu daha bağımsız olan kız çocuklarının daha normatif ve kadınsı roller yerine, aile içinde daha az fiziksel ebeveynleşme davranışları göstermeleri beklenebilir (Işık-Baş ve ark., 2018). Fakat ilişkisel benlik kurgusu daha çok duygusal bağlar üzerinden tanımlandığı için baskın bir duygusal yönü bulunmayan fiziksel ebeveynleşmeyi yordaması beklenmemektedir. Bu bağlamda, sonuçlara bakıldığında böyle bir ilişki de çıkmamıştır.

Mevcut çalışmada fiziksel ebeveynleşme davranışları açısından bir diğer bulgu, oğlan çocuklarında bağımsız benlik kurgusunun-ebeveynleşme arasındaki ilişkinin düşük ve yüksek benlik kurgusuna göre farklılık göstermemesidir. Bu durumun olası bir nedeni, Çarıkoğlu'nun çalışmasında belirttiği gibi (2016), Türk kültüründe fiziksel ebeveynleşme davranışlarının genel olarak kız çocuklarından beklenen bir davranış türü olması ve oğlan çocuklarının bu davranışı çok sık sergilememesi olarak açıklanabilir. Yine de mevcut çalışma benlik kurgusu gibi çocuğun bireysel özellikleriyle, ebeveynleşme davranışları arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışmalardan biri olması sebebiyle, bulguların genellenebilmesi için, gelecek çalışmalarda benzer bağıntılar incelenmeli ve tekrar edilmelidir.

Duygusal Ebeveynleşme

Araştırmanın temel sonuçlarından bir diğeri, hipotezlerle uyumlu biçimde, ilişkisel benlik kurgusu ve duygusal ebeveynleşmenin kız ve oğlan çocukları açısından farklılıklar göstermesidir. İlişkisel benlik kurgusuna kuvvetli olan kız çocukları, günlük rutinlerine dair yazdıkları yazılarda daha fazla duygusal ebeveynleşme davranışlarından bahsetmişler; yani diğer aile üyelerine daha fazla duygusal destek verdiklerini ve onların dertlerini dinleyip, yardımcı olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Ortak etkinin incelenmesi sonucunda bu ilişkinin sadece kız çocuklarında anlamlı farklılık göstermesi, kız çocuklarının genel olarak hayatının ilk yıllarından itibaren toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda daha fazla ilişkisel davranışlar göstermesiyle açıklanabilir (Kağıtçıbaşı, 2007). Bilindiği üzere, erken çocukluk döneminden itibaren kız çocukları sosyal becerilerini daha çok ilişkiler üzerine biçimlendirirken, oğlan çocuklarının sosyal becerileri ise davranışlar üzerinden biçimlenmektedir (Berk, 2008). Aynı şekilde, benlik kurguları açısından toplumsal cinsiyetlere göre kız ve oğlan çocuklarının bağımsız ve ilişkiellik boyutlarında farklılıklar göstermektedir (Cross ve Madson, 1997). Özellikle kız çocukları oğlan çocuklarına kıyasla kendilerini diğer insanlar üzerinden, yani daha ilişkisel olarak tanımlamaktadır (Cross ve Madson, 1997). Bu bilgiler doğrultusunda, kız çocuklarının kendilerini daha ilişkisel olarak tanımlaması ve diğer aile üyelerine daha fazla duygusal destek sağlaması alanyazınla örtüşmektedir. Bu bulgu, alanyazında da belirtildiği gibi ebeveynleşme davranışlarının aslında aile sisteminin bir parçası olan çocuğun kendi benlik kurgusunun ve toplumsal cinsiyetinin yanı sıra, aslında çocuğun içinde yetiştiği sosyal bağlamında doğal bir sonucu olarak da yorumlanabileceğini göstermektedir. Mevcut çalışmada sadece ilişkisel benlik kurgusu ve toplumsal cinsiyetin duygusal ebeveynleşme üzerindeki ortak etkisi incelenmiş; fakat, aynı ortak et-

kinin bağımsız benlik kurgusu ile incelenmesi hedeflenmemiştir. Bu durumun sebebi, ilişkisel benlik kurgusunun daha duygusal bağlarla alakalı olması iken; bağımsız benlik kurgusunun daha çok özerklik gelişimiyle ve fiziksel ebeveynleşme davranışlarıyla ilişkili olmasının beklenmesidir. Yine de mevcut çalışmanın bu bağıntıları inceleyen ilk çalışmalardan biri olması sebebiyle, gelecek çalışmalar benzer bağıntıları incelenmeli ve tekrar etmelidir.

Mevcut çalışmada kullanılan iki farklı ebeveynleşme biçimi olan fiziksel ve duygusal ebeveynleşme, birbirleri ile pozitif olarak korelasyon göstermektedir ($r = .28$). Bu değişkenlerin her ikisinin de katılımcıların açık uçlu sorulara verdiği cevaplar üzerinden kodlanarak oluşturulmuş olması açısından hem kullanılan yöntem gereği hem de kuramsal olarak birbiriyle bağımlı olması beklenen değişkenlerdir. Bu durum gerek kuramsal gerekse istatistiksel olarak birbirinden farklı -ve belki tamamlayıcı da diyebileceğimiz- iki ebeveynleşme boyutuna işaret etmektedir.

Mevcut çalışmadaki analizlerin hepsinde, annenin romantik bağlanma kaçınması ve kaygısı kontrol edilmiştir. Annelerin eşleriyle olan ilişkileri, çocuklarıyla olan ilişkileri ve onlardan beklentileriyle yüksek derecede ilişkilidir (Selçuk ve ark., 2010). Mevcut çalışmada annenin bağlanma kaygısı ve kaçınmasının kontrol edilmesinin temel sebebi, ebeveynler arasındaki ve bilhassa annenin eşine karşı olan, romantik bağlanma stiline, çocuğun aile içinde aldığı rol ve sorumluluklarıyla alakalı olmasıdır. Tüm analizler annenin romantik bağlanma kaçınma ve kaygısı kontrol edilmeden tekrar edildiğinde, var olan ortak etkinin anlamlılık seviyesi kaybolmamış, ancak bağımsız benlik kurgusu ve toplumsal cinsiyetin fiziksel ebeveynleşme üzerindeki ortak etkisinin anlamlılık seviyesinde bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu değişim annenin bağlanmasıyla ilgili değişkenlerin çocuğun ebeveynleşme davranışları için bir karıştırıcı değişken olabileceğini gösteriyor olabilir. İlişkisel benlik kurgusu ve toplumsal cinsiyetin ortak etkisinin anlamlılık seviyesinde ise, böyle bir düşüş gözlemlenmemiştir. Her iki analiz için annenin bağlanma kaygı ve kaçınması kontrol edildiğinde dahi sonuçların anlamlı çıkması araştırmanın önemli sonuçlarından biridir. Bu durum çocukların benlik kurguları ve toplumsal cinsiyet rollerinin etkisinin, annenin romantik bağlanmasının da ötesinde bir etkisi olduğu biçiminde yorumlanabilir.

Bu çalışmada bir takım kısıtlayıcı faktörler bulunmaktadır. Örneğin, katılımcılara yöneltilen açık uçlu sorular ve kodlama şekilleri, gözlem tekniğine dayalı bir çalışmadan uyarlanarak çocuklara açık uçlu sorular olarak yönlendirilmiştir ve soruları yazarak cevaplamaları istenmiştir. Çocuklara açık uçlu sorular sorarak veri toplama ve bu verilerin kodlanarak nicel hale getirilme-

si, uluslararası alanyazında yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir (Haden ve Hoffman, 2013). Ancak gelecek çalışmalarda, çocuklarla yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılarak, bu konuda daha kapsamlı bilgiler alınabilir. Yine aynı biçimde, çocukların benlik kurguları, yaygın olarak kullanılan yarı-yapılandırılmış bir cümle tamamlama ölçeği olan Yirmi-durum ölçeğine verilen cevaplar kodlanarak elde edilmiş, ancak annelerin bağlanma stilleri öz bildirim anketi ile ve romantik bağlanma boyutlarına vurgu yaparak elde edilmiştir. Mevcut çalışmada yönetsel olarak karma yöntem bir güçlülük olabileceken (Todd, Nerlich, McKeown ve Clarke, 2004), araştırmada annelerin sadece romantik bağlanma stillerinin ölçülmesi, fakat çocuklarıyla ilişkilerine dair bir veri kullanılmaması bir kısıtlılık olabilir. Yine de ulusal ve uluslararası yazında annelerin romantik bağlanma stillerinin çocukların gelişimsel çıktılarını etkilediği de çalışmalar tarafından gösterilmiştir (Selçuk ve ark., 2010).

Alanyazında ailesel faktörlerin ebeveynleşme davranışları üzerindeki etkisi yaygın olarak kabul görmektedir, ancak bireysel farklılıkların önemi yeterince araştırılmamıştır. Benzer şekilde, ulusal alanyazında da ebeveynleşme davranışını inceleyen çok az çalışma vardır (Akün, 2017; Köyden, 2015; Mebert ve Sahin, 2007). Mevcut çalışma ebeveynleşme davranışlarını inceleyen çocukların kişisel farklılıklarını gösteren ilk çalışmalardan biridir (Mebert ve Sahin, 2007). Toplumsal cinsiyetin aracı rolünün incelenmesi ve annenin bağlanma kaygısı ve kaçınması boyutlarının kontrol edilmesi, çalışmanın güçlü yanlarından. Sonuçların işaret ettiği üzere, ebeveynleşme davranışları sadece benlik kurguları açısından değil, aynı zamanda cinsiyete göre de farklılık göstermektedir.

Bu çalışma ebeveynleşme davranışlarını sosyo-kültürel bağlamda inceleyen nadir çalışmalardan biridir. Mevcut çalışmanın ebeveynleşmeyi gelişimsel bir bakış açısından ele alması ve bireysel farklılıklara odaklanmasıyla alanyazına önemli bir katkı yaptığı düşünülmektedir. Gelecek çalışmalarda sosyo-kültürel bağlamda aile içi ilişkilerin de incelenmesi, ebeveynleşme davranışları ile ilgili daha kapsamlı bilgiler sağlayabilir. Son olarak, ebeveynleşme davranışlarının çocuğun cinsiyetine göre değiştiği göz önüne alınarak, yine gelecek çalışmalar kız ve oğlan çocuklarında, benlik kurgusunun ne gibi ailesel etkenlerle ilgili olduğunu inceleyebilir.

Kaynaklar

- Abraham, K. M. ve Stein, C. H. (2013). When mom has a mental illness: Role reversal and psychosocial adjustment among emerging adults. *Journal of Clinical Psychology, 69*, 600–615. doi: 10.1002/jclp.21950
- Agrawal, N. ve Maheswaran, D. (2005). The effects of self-construal and commitment on persuasion. *Journal of Consumer Research, 31*, 841–849. doi:10.1086/426620
- Aiken, L. S. ve West, S. G. (1991). *Multiple regression: Testing and interpreting interactions*. Newbury Park: Sage.
- Akün, E. (2017). Çocukluktaki ebeveynleşme yaşantılarının özellikleri ve birey üzerindeki etkileri. *Nesne Psikoloji Dergisi, 5*, 219–246. doi: 10.7816/nesne-05-10-02
- Antalyalı, Ö. L. ve Özkul, A. S. (2016). The psychometric evaluation of Experiences in Close Relationships-Revised-Short Form (ECR-RS) for administrative and organizational researches. *Balkan Journal of Social Sciences*, Aralık, 640–655. Erişim tarihi: 10.04.2014 Erişim adresi: <http://hdl.handle.net/20.500.11776/1831>
- Barnett, B. ve Parker, G. (1998). The parentified child: Early competence or childhood deprivation? *Child Psychology and Psychiatry Review, 3*(4), 146–155.
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology, 51*, 1173–1182.
- Berk, L. E. (2008). *Child Development* (7. basım). Toronto, Canada: Pearson Education.
- Boszormenyi-Nagy, I. ve Spark, G. (1973). *Invisible loyalties*, New York, NY: Harper and Row Publications.
- Burnett, G., Jones, R., Bliwise, N. G. ve Ross, L. T. (2012). Family unpredictability, parental alcoholism, and the development of parentification. *American Journal of Family Therapy, 34*, 181–189. doi:10.1080/01926180600550437
- Burton, L. (2007). Childhood adultification in economically disadvantaged families: A conceptual model. *Family Relations, 56*, 329–345. doi:10.1111/j.17413729.2007.00463.x
- Bronfenbrenner, U. (1989). Ecological systems theory. *Annals of Child Development, 6*, 187–249.
- Byng-Hall, J. (2002). Relieving parentified children's burdens in families with insecure attachment patterns. *Family Process, 41*, 375–388. doi: 10.1111/j.15455300.2002.41307.x
- Carpenter, S. ve Meade-Pruitt, S. M. (2008). Does the Twenty Statements Test elicit self-concept aspects that are most descriptive? *World Cultures eJournal, 16*(1).

- Champion, J. E., Jaser, S. S., Reeslund, K. L., Simmons, L., Potts, J. E., Shears, A. R. ve Compas, B. E. (2009). Caretaking behaviors by adolescent children of mothers with and without a history of depression. *Journal of Family Psychology*, *23*, 156–175. doi:10.1037/a0014978
- Chase, N. (1999). *Burdened children: Theory, research, and treatment parentification*. Thousand Oaks: Sage.
- Cook, J. L. ve Cook, G. (2009). *Excerpt from child development principles and perspectives*. Boston: Allon & Bacon.
- Cousins, S. D. (1989). Culture and self-perception in Japan and the United States. *Journal of Personality and Social Psychology*, *56*, 124–131.
- Cross, S. E., Hardin, E. E. ve Gercek-Swing, B. (2011). The *what, how, why, and where* of self-construal. *Personality and Social Psychology Review*, *15*, 142–179. doi:10.1177/1088868310373752
- Cross, S. E. ve Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construals and gender. *Psychological Bulletin*, *122*, 5–37. doi: 0033-2909/97/\$3.00
- Çarkoğlu, A. (2016). Türkiye’de toplumsal cinsiyet rollerinin ve kadının toplumdaki yerinin kamuoyundaki algısı araştırması. *Kadir Has Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Araştırmaları Merkezi*. İstanbul, Türkiye. Erişim tarihi: 05.05.2017 Erişim adresi: <https://www.khas.edu.tr/tr/haberler/turkiyede-toplumsal-cinsiyet-ve-kadin-algisi-arastirmasi-0>
- Derogatis, L. R. (2001). *Brief Symptom Inventory (BSI)-18: Administration, scoring and procedures manual*. Minneapolis, MN: NCS Pearson.
- Earley, L. ve Cushway, D. (2002). The parentified child. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, *7*, 163–178. doi: 10.1177/1359104502007002005
- Fraley, R. C., Waller, N. G. ve Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, *78*, 350–365. doi: 10.1037/0022-3514.78.2.350
- Gardner, W. L., Gabriel, S. ve Lee, A. L. (1999). “I” value freedom, but “we” value relationships: Self-construal priming mirrors cultural differences in judgments. *Psychological Science*, *10*, 321–326. doi:10.1111/1467-9280.00162
- Haden, C. A. ve Hoffman, P. C. (2013). Cracking the code: Using personal narratives in research. *Journal of Cognition and Development*, *14*, 361–375. doi: 10.1080/15248372.2013.805135
- Hartley, W. S. (1970). *Manual for the Twenty Statements problem*. Kansas City, MO: Department of Research, Greater Kansas City Mental Health Foundation.
- Hayes, A. F. (2013). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach*. New York, NY: The Guilford Press.
- Hooper, L. M. (2007). The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, *15*, 217–223. doi: 10.1177/1066480707301290
- Hooper, L. M. (2008). Defining and understanding parentification: Implications for all counselors. *The Alabama Counseling Association Journal*, *34*(1), 35–43.
- Hooper, L. M. (2012). Parentification. R. J. R. Levesque (Ed.), *Encyclopedia of Adolescence* içinde (s. 2023–2031). New York, NY: Springer.
- Hooper, L. M. ve Wallace, A. S. (2010) Evaluating the parentification questionnaire: Psychometric properties and psychopathology correlates. *Contemporary Family Therapy: An International Journal*, *32*, 52–68. doi: 10.1007/s10591-009-9103-9
- Işık-Baş, H., Şahin-Acar, B. ve Özen-Çıplak, A. (2018). Anne-ergen çiftlerinin toplumsal cinsiyet rolleri ile ilgili algısının içerik analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, *21*(41), 41–56.
- İmamoğlu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of balanced differentiation-integration. *The Journal of Psychology*, *132*, 95–105.
- İmamoğlu, E. O. (2004). Individuation and relatedness: Not opposing but distinct and complementary. *Genetic, Social and General Psychology Monographs*, *129*, 367–402.
- Jurkovic, B. G. J. (1998). Destructive parentification in families: Causes and consequences. L. L’Abate (Ed.), *Family psychopathology: The relational roots of dysfunctional behavior* içinde (s. 237–255). New York, NY: Guilford Press.
- Jurkovic, B. G. J., Morrell, R. ve Thirkield, A. (1999). Assessing childhood parentification: Guidelines for researchers and practitioners. N. Chase (Ed.), *Burdened children: Theory, research and treatment of parentification* içinde (s. 92–115). London: Sage.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *36*, 403–422. doi: 10.1177/0022022105275959
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, self and human development across cultures: Theory and applications*. (2. basım). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kağıtçıbaşı, C. ve Ataca, B. (2005). Value of children and family change: A three-decade portrait from Turkey. *Applied Psychology*, *54*, 317–337. doi:10.1111/j.1464-0597.2005.00213.x
- Khafi, T. Y., Yates, T. M. ve Luthar, S. S. (2014). Ethnic differences in the developmental significance of parentification. *Family Process*, *53*, 267–287. <http://doi.org/10.1111/famp.12072>

- Kovacs, M. (1985). The Children's Depression Inventory (CDI). *Psychopharmacological Bulletin*, 21, 995–998.
- Köyden, D. (2015). *Ebeveynleşme olgusunun depresyon, kaygı, öfke ve obsesif inanış biçimleriyle ilişkisinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara: Türkiye.
- Kuczynski, L. ve De Mol, J. (2015). Dialectical models of socialization. W. F. Overton ve P. C. M. Molenaar (Ed.), *Theory and Method. Volume 1 of the Handbook of Child Psychology and Developmental Science* içinde (s. 326–368, 7. baskı), Hoboken, NJ: Wiley.
- Kuhn, M.H. ve McPartland, T.S. (1954). An empirical investigation of self-attitudes. *American Sociological Review*, 19 (1), 68–76.
- Macfie, J., Fitzpatrick, K. L., Rivas, E. M. ve Cox, M. C. (2008). Independent influences upon mother-toddler role reversal: Infant-mother attachment disorganization and role reversal in mother's childhood. *Attachment and Human Development*, 10, 29–39. doi: 10.1080/14616730701868589
- Markus, H. R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224–253.
- Mayseless, O., Bartholomew, K., Henderson, A. ve Trinke, S. (2004). "I was more her mom than she was mine": Role reversal in a community sample. *Family Relations*, 53, 78–86.
- Meber, C. J. ve Sahin, B. (2007). *Parentification in U.S. and Turkish adolescents*. Poster sunumu, Biennial meeting of Society in Research for Child Development, Boston, MA.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Öy, B. (1991). Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2, 132–136.
- Peris, T. S., Goeke-Morey, M. C., Cummings, E. M. ve Emery, R. E. (2008). Marital conflict and support seeking by parents in adolescence: Empirical support for the parentification construct. *Journal of Family Psychology*, 22, 633–42. doi:10.1037/a0012792
- Pomerantz, E. M., Qin, L., Wang, Q. ve Chen, H., (2009). American and Chinese early adolescents' inclusion of their relationships with their parents in their self construals. *Child Development*, 80, 792–807. doi: 10.1111/j.1467-8624.2009.01298.x
- Rogoff, B. (2003). *The Cultural Nature of Human Development*. New York, NY: Oxford University Press.
- Sampson, E. E. (1988). The debate on individualism: Indigenous psychologies of individual and their role in personal and societal functioning. *American Psychologist*, 43, 15–22. doi: 10.1037/0003-066X.43.1.1
- Selcuk, E., Günaydın, G., Sumer, N., Harma, M., Salman, S., Hazan, C., Dogruyol, B. ve Ozturk, A. (2010). Self-reported romantic attachment style predicts everyday maternal caregiving behavior at home. *Journal of Research in Personality*, 44, 544–549. doi: 10.1016/j.jrp.2010.05.007
- Selçuk, E., Günaydın, G., Sümer, N. ve Uysal, A. (2005). A new scale developed to measure adult attachment dimensions: Experiences in close relationships, revised (ECR-R) psychometric evaluation in Turkish sample, *Türk Psikoloji Yazıları*, 8 (16), 1–11.
- Somech, A. (2000). The independent and the interdependent selves: Different meanings in different cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 24, 161–172. doi:10.1016/S0147-1767(99)00030-9
- Sunar, D. ve Fişek, G. (2005). Contemporary Turkish families. U. Gielen ve J. Roopnarine (Ed.), *Families in global perspective* içinde (s. 169–183). Allyn ve Bacon; Pearson.
- Sümer, N. ve Engin, E. (2004, July). Role of parenting styles in predicting attachment anxiety and avoidance. Paper presented at the International Association for Relationship Research Conference. Madison, USA.
- Şahin, N.H. ve Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9 (31), 44–56.
- Todd, Z., Nerlich, B., McKeown, S. ve Clarke, D. D. (2004) *Mixing methods in psychology: The integration of qualitative and quantitative methods in theory and practice*. London, UK: Psychology Press.
- Tompkins, T.L. (2007). Parentification and maternal HIV infection: Beneficial role or pathological burden? *Journal of Child and Family Studies*, 16, 108–118. doi:10.1007/s10826-006-9072-7
- Triandis, H. C. (1989). The self and social behavior in different cultural contexts. *Psychological Review*, 96, 269–289.
- Truong, A. (2001). *Exploring parentification of children in the context of Vietnamese families*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). San Jose State University, San Jose, CA.
- Wang, Q., Leichtman, M. D. ve White, S. H. (1998). Childhood memory and self-description in young Chinese adults: The impact of growing up an only child. *Cognition*, 69, 73–103. doi: 10.1016/S0010-0277(98)00061-4
- Woolgar, M. ve Murray, L. (2010). The representation of fathers by children of depressed mothers: refining the meaning of parentification in high-risk samples. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51, 621–629. doi:10.1111/j.14697610.2009.0213

Summary

Who is the Parent? Predictors of 12-year-olds' Parentification Behaviors

Ayşe Büşra İplikçi

Middle East Technical University

Mediterranean University

Başak Şahin-Acar

Middle East Technical University

Parents have the leading role in every step of the child development, and they are usually the ones in charge of their children's needs. In developmental psychology, the contemporary view on child development concerns the dialectical relationship between children and their parents, which refers to the active role of children in their own development, as well as their effects on their parents' socio-emotional development (Kağıtçıbaşı, 2007; Kuczynski & De Mol, 2015). However, in various cases, children might start to take over the role of caring for their parents, as well. this phenomenon is called as parentification (Boszormenyi-Nagy & Spark, 1973). Those children learn to behave as if they are the adults who take the responsibility of other family members and they specifically try to meet the needs of their parents. In the field of clinical psychology, parentification has been extensively studied and the results mostly emphasized various negative outcomes for children.

To further investigate the components of parentification, Minuchin and his colleagues (1974) examined types of parentification and expanded the literature by defining two types; emotional and instrumental parentification. The first one, instrumental parentification, is children's participation in the maintenance and endurance of the family, especially for the physical needs (Champion et al., 2009; Hooper, 2008; Jurkovic et al., 1999). The child is responsible for physical duties and errands, which are mostly related to housework and daily regulations. For example, child usually does the instrumental tasks, such as doing housework, cleaning dishes, paying bills, cooking, or shopping (Champion et al., 2009; Hooper, 2007). This type of parentification could be considered as more material and is found more commonly in most of the families in communal samples. The latter, emotional parentification, is defined as the situation in which children try to meet the emotional needs of their parents (Hooper, 2007). In emotional parentifi-

cation, children deal with emotional problems of their parents although it is not a problem directly related to or involving children themselves. These types of behaviors could be exemplified as just talking about the problems or finding solutions to problems of parents (Champion et al., 2009). The general view suggests that emotional parentification threatens children's psychological development in terms of delivering negative child outcomes, because this type of relationship is usually very demanding for children and the needs of parents often exceed the age-appropriate cognitive and emotional capabilities of children (Hooper, 2007). This phenomenon has been studied in dysfunctional family contexts mostly. Many studies have examined children of alcoholic parents (Burnett et al., 2006), addicted parents, sexually abused parents (Barnett & Parker, 1998), parents with chronic medical illnesses, parents with mental illnesses, immigrant families, divorced parents and such (Abraham & Stein, 2013; Champion et al., 2009; Tompkins, 2007). However, previous studies have been criticized for its pathologically focused perspective and the inadequate research examining parentification in the social and cultural context (Chase, 1999; Earley & Cushway, 2002). It appears that there is still insufficient research examining parentification in non-clinical communal samples, and in social and cultural context (Truong, 2001). Therefore, the current study aimed to examine parentification behaviors in cultural context by examining children's within family roles and responsibilities in terms of instrumental and emotional parentification in a nonclinical sample.

The current study mostly focused on child-related variables that might be related to parentification behaviors. Previous literature explained children's self-construal as a possible predictor of parentification behaviors within the family. Since children's self-construals are likely to be shaped by the culture they live in, it seems important to examine self-construal differences in the

cultural context. It is explained that people who lived in predominantly collectivist cultures become social and relational people; whereas, people in more individualistic cultures are more likely to define themselves as independent. Across the world, different cultures attribute various caregiving roles to children. Although studies in Western cultures claim that giving much responsibility to children is not appropriate, in most of the societies, children could start to contribute to family even during the early years of their developing membership in family context (Hooper, 2008; Rogoff, 2003). For instance, they might help to prepare meals, do housework, or supervise the household etc. Considering these characteristics of Turkish cultural context, children are expected to show care taking behavior to their parents from the beginnings of early years of their lives. Moreover, in most of the societies, gender roles create differences in terms of caregiving behaviors of children. Parents predominantly expect their daughters -rather than sons- to take more responsibilities within the family (Çarkoğlu, 2016). Regarding the differences between self-construal and gender, specifically, we examined the moderator role of child's gender in predicting the relationship between child's self-construal and child's parentification roles in family by controlling maternal attachment anxiety and avoidance.

The aim of the current study was to examine the moderator role of 12-year-olds' gender on predicting the relationship between child's self-construal and parentification. We hypothesized that children's relational self-construal would predict their emotional parentification, and independent self-construal would predict their instrumental parentification behaviors. We also hypothesized that this relationship would be significant for girls, but not for boys.

Method

Participants

The sample for this study consisted of 92 mother-child pairs. Before the main analyses, children, who scored higher than the cut-off point on the depression scale, were removed. After that the moderation analyses were run with 78 mother-child pairs. Mean age of mothers was 40.5 ($SD = 5.50$). The reported education level for mothers were as follows; 28 of mothers were graduated from primary school (35.9%), 10 of them were secondary school, (12.8%), 20 of the were high school (25.6%) and 18 mothers were graduated from had college degree (23.1%). The two of the mothers had master's degree (2.6%). 31 of participants were male and 47 of them were female. Mean age for participant children was 12.53 ($SD = .60$).

Measures

Mothers completed a demographic form and *Experiences in Close Relationships Inventory- II, Short Version* (Fraley, Waller, & Brennan, 2000), which was adapted to Turkish by Selçuk, Günaydın, Sümer, and Uysal (2005) and aimed to measure the dimensions of adult attachment, which are anxiety and avoidance. The short version of the scale was tested by Sümer and Engin (2004). Children were given *Depression Scale for Children* (Kovacs, 1985) and as a self-construal scale, children were given the *Twenty Statement Scale* (Kuhn & McPartland, 1954), in which they were asked to complete sentences starting with "I am...". They were also asked three open-ended questions about three regular family activities in their families; a) bed time, b) breakfast time, and c) dinner time. All narratives on different themes were coded on two main dimensions; emotional and instrumental parentification of children.

Results

Two separate moderation analyses were conducted by using the Process macro in SPSS software (Hayes, 2013). In the first analysis, results revealed that the model, examining independent self-construal of child and child gender after controlling maternal attachment anxiety and avoidance, significantly predicted instrumental parentification of children, $F(5,64) = 6.38$, $R^2 = .33$, $p < .001$. The interaction between child's gender and independent self-construal was significant after controlling for maternal anxiety and avoidance, $B = -.09$, $Sx = .04$, $t = -2.51$, $p = .02$. Specifically, results were significant for girls, $B = -.10$, $Sx = .03$, $t = -3.81$, $p = .003$; but not for boys, $B = -.01$, $Sx = .02$, $t = -.59$, $p = .55$. This set of findings showed that girls, who described themselves as more independent, engaged in less instrumental parentification behaviors; whereas, girls who described themselves as less independent, engaged in more instrumental parentification behavior. Yet, there was no significant difference for boys' independence level in terms of instrumental parentification.

Results of the second analysis revealed that the model, examining independent self-construal of child and child gender after controlling maternal attachment anxiety and avoidance, significantly predicted emotional parentification of children, $F(5,62) = 2.61$, $R^2 = .17$, $p = .03$. The interaction between child's gender and independent self-construal was significant after controlling for maternal anxiety and avoidance, $B = .12$, $Sx = .06$, $t = 2.00$, $p = .04$. This set of findings showed that girls, who described themselves as more relational, engaged in more emotional parentification behaviors; whereas, girls who described themselves as less relational, engaged in

less emotional parentification behavior. Yet, there was no significant difference for boys.

Discussion

In this study, we aimed to show whether individual differences -rooted by different self-construals in children- would change how they perceive their own parentification in family context. While examining these relationships, we examined the role of gender, since gender-related responsibilities start to differ even at very early ages, and culturally girls and boys are expected different set of roles in family context. In this study, maternal relationship anxiety and avoidance was controlled, since previous literature emphasized that children's parentification behaviors could be significantly related to maternal behaviors.

Results of the two different moderation analyses showed that the interaction between children's self-construals and gender reflect differences in regard to both instrumental and emotional parentification. As expected, less independent girls explained more instrumental parentification behaviors in their narratives compared to boys. In regard to emotional parentification, more relational girls explained more emotional parentification. Both findings are in line with the hypotheses of the study. Gender-related roles in Turkish cultural context for girls involve being more concerned about the within family duties and responsibilities (Çarkoğlu, 2016). Besides, it is a plausible explanation for emotional parentification phenomenon to expect girls would provide more emotional support to the other family members, since from the very early years of life they are more relational, compared to boys.

Findings revealed no significant difference for boys neither for instrumental nor for emotional parentification behaviors. As stated in recent studies (Çarkoğlu, 2016), boys are usually not expected to be involved in house works or duties; on the contrary, they are expected to be outside of the house (i.e. meeting friends or having a job). Therefore, regardless of their self-construals, the participant boys in this study explained less parentification. In conclusion, these results showed that parentification behaviors could be also observed in a communal sample; yet, those behaviors differ according to children's gender and self-construals.